

Salyuk M.R., Mykyta M.M. History study of Transcarpathian soils. The article is devoted to the analysis of historiographical works that are dedicated to the studying of soil cover in the Transcarpathian region. Works of foreign and domestic scientists who were involved in the development of the subject are analyzed. A periodical of soil science works of the region in the historical process of accumulation and systematization of knowledge about regional soils is supplemented.

Keywords: soil, soil cover, Transcarpathia, research scientists, science materials, maps.

Салюк М.Р. Микита М.М. История изучения почв Закарпатья. В статье осуществлен историографический анализ работ, которые посвящены изучению почвенного покрова на территории Закарпатской области. Проанализированы труды зарубежных и отечественных ученых, которые занимались разработкой этой тематике. Дополнено периодику почвоведческих работ края в историческом процессе накопления и систематизации знаний о почвах области.

Ключевые слова: почвы, почвенный покров, Закарпатье, исследования, ученые, наука, материалы, карты.

Надійшла до редколегії 30.12.2014

УДК 911.2

Колодницька Р. В.

ВП НУБіП України

«Бережанський агротехнічний інститут»

МІСЦЕ ЛАНДШАФТНИХ АГРОСИСТЕМ У ФУНКЦІОНАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ КАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Ключові слова: ландшафтні геосистеми, ландшафтні агросистеми, функціональна структура, функціональна організація територіальних систем, пасовищне використання

Постановка проблеми. Сучасний стан сільськогосподарського використання ландшафтних систем Карпатського національного природного парку характеризується значним різноманіттям як агронавантажень, так і природних умов, у яких ці навантаження діють. Статус природоохоронної території потребує розробки науково обґрунтованих заходів щодо оптимізації антропогенно-навантажених ландшафтних систем, у тому числі агровпливами.

Аналіз попереднього досвіду. Теоретичною основою дослідження різноманітних ландшафтних геосистем є праці Ф. Мількова, Г. Денисика, Л. Царика, П. Шищенка, М. Гродзинського, Н. Чорненької, А. Яворського, М. Приходька, М. Голубця, С. Стойка, В. Петліна, А. Байцара, К. Маліновського та інших у яких обґрунтовано властивості та закономірності розвитку та функціонування антропогенних ландшафтів.

Мета. Визначити та проаналізувати місце ландшафтних агросистем у функціональній структурі Карпатського національного природного парку, їх вплив на організацію складових ландшафтних утворень.

Виклад основного матеріалу. Ландшафтні агросистеми як комплекс взаємодіючих геосистем сільськогосподарського призначення, що виникають внаслідок інтеграції натуральних, інформаційних і виробничих сил, утворених потоками речовини, енергії та інформації [18] є найбільш поширеним типом антропогенних модифікацій природних ландшафтів.

Загалом поняття «функціональна структура» доволі складне й неоднозначне. Зрозуміло, що це повинна бути структура форм організації природних, антропогенно модифікованих і антропогенних територіальних систем на основі взаємовідносин внутрішньо- і міжсистемних зв'язків. В.І. Крем'янський [9] вважає, що функціональна структура – це частини даного цілого, які завжди мають

певне призначення у цьому цілому, і, незважаючи на те, що можуть не мати жодних сигнальних або знакових компонентів, завжди є відображенням і виразом також дещо більшого ніж вони самі. При цьому зростає та ускладнюється «історичність» самих безпосередніх структур: коли вони стають функціональними, в них виражено не тільки те, що належить до історії виникнення даного цілого, а також те, що співвіднесене з його майбутніми діями у якомусь ще більш широкому цілому. Водночас це структура, яка займає проміжне положення між матеріальною структурою (будовою) і структурою-законом – системою відношень між елементами [21], а також це сукупність усіх змін (будь-яка мінливість) у межах взаємодіючих структурних частин єдиного цілого та цього цілого з структурними частини поєднаних цілісних утворень [13]. Корисним є твердження, що функціональні структури не лише інтегровані, а й часткові структури, що визначаються цілями, на досягнення котрих спрямовані [10]. Щодо конкретно географічних територіальних утворень, то О. Ю. Дмитрук [6] вважає, що це сукупність зв'язків між компонентами системи як певної цілісності (внутрішні властивості предметів і явищ). Така функціональна структура є інтегральною категорією, що розкриває спосіб дії компонентів об'єкта, спрямований на її збереження і розвиток.

Тут необхідно зауважити, що функціональна структура не є сукупністю зв'язків між компонентами і не розкриває спосіб їх дії. Структура є породженням емерджентних властивостей системи і є її безпосереднім відображенням. У зв'язку з цим в якості функціональної ландшафтної структури необхідно розуміти функціональні дії між структурними складовими природних систем.

Надзвичайно спорідненим поняттям з функціональною структурою є функціональна організація територіальних систем. Її розуміють як відомий порядок і послідовність у виконанні системою необхідних дій, спрямованих на досягнення наближеної і далекосяжної мети. Загалом функціональна організація системи є структурною організацією її поведінки, доцільної діяльності, активності, форм і засобів само прояву [19]. Це взаємодіюча сукупність функціональних процесів і явищ, які формують, підтримують, коректують і контролюють цілісність системи, спрямовані на виконання мети функціонування, через емерджентну взаємообумовленість її структурно-функціональних складових [13].

Тобто маємо наступну ситуацію. В закономірно сформовану систему функціональних залежностей втрутилось антропогенне навантаження у вигляді обмеженого набору агронавантажень. Як наслідок відбулась модифікація існуючих функціонально організованих ландшафтних залежностей. Ця модифікація залежить від існуючої функціональної специфіки ландшафтних систем і від виду та інтенсивності антропогенного навантаження. Тобто відповідний аналіз необхідно здійснювати строго в межах наявних ландшафтних систем (у нашому випадку це доцільно зробити на рівні висотних ландшафтних місцевостей).

Ландшафтна місцевість полонинського альпійсько-субальпійського високогір'я у функціональному плані характеризується наявністю взаємопов'язаної сукупності парадинамічних ланцюгів, які починаються на гребневих і вершинних ділянках і продовжуються вниз по схилу до границь місцевості. Тобто така місцевість практично відповідає означенню «парадинамічний район» – сукупність ландшафтних ярусів, пов'язаних горизонтальними потоками, які починаються від спільного «центрального місця» – ярусу, що займає панівне висотне положення [4].

Ландшафтні складові такого парадинамічного району пов'язані особливими парадинамічними зв'язками – горизонтальні зв'язки між суміжними територіальними системами, що мають спільне походження [11; 14; 20]. Як

наслідок утворюються й активно взаємодіють особливі системи суміжних, активно взаємодіючих регіональних або топологічних одиниць, які володіють спільністю походження [12].

До такої складної функціональної парадинамічно-функціональної структури активно увійшов антропогенний чинник із власним, аграрного спрямування, специфічним, контрольованим людиною функціонуванням. Ця специфічність полягала у сезонній періодичності впливу (використовується лише літній теплий сезон року). Плямистому кошарному й смугасто-стрічковому пасовищному й прохідному використанні. Як наслідок відбулась модифікація в структурі парадинамічних міжсистемних зв'язків. Вони стали додатково переривчастими. Ця переривчастість обумовлюється наявністю стежок витоупування, в межах яких спостерігається прискорення або гальмування речовинно-енергетичних зв'язуючих потоків.

Кошарне навантаження формує виокремлені концентровані плями з переунавоженим і надзвичайно ущільненим (наслідок витоупування) ґрунтовим покривом. Як наслідок в цій зоні первинно починаються більш інтенсивні, насамперед складені поверхневим водним стоком, ланцюгові речовинні зв'язки, які здатні істотно змінити функціональну структуру нижче розташованих систем.

Ландшафтна висотна місцевість давньольодовиково-ерозійного субальпійського високогір'я представлена системою карів у межах Чорногірського ландшафту. Часто це дуальне поєднання верхнього й нижнього котлів. Така ландшафтна структура характеризується радіально-доцентровою структурою функціонування. Таку функціональну структуру можна розглядати як нуклеарну.

Загалом нуклеари – це консолідовані ядра континентальної кори ранньої (місячної) стадії розвитку Землі, з якими пов'язуються поняття овоїдно-кільцевих систем [2]. Нуклеарні системи відносяться до найбільш консервативних структур літосферних плит. До них приурочені аномалії магнітних полів, різні прояви термотектогенеза (гарячих полів і точок). Наприклад, відмічають наявність Центрально-азійського "гарячого" поля, який відображає процеси конвективного тепломасоперенесення з надр Землі [7]. Від таких нуклеарів функціональні нуклеари карового типу «одержують» лише поняття локалізованої концентрації в центральній частині полів тепла або холоду, вологи й твердої речовини. До територіальних систем поняття нуклеарної організації переніс О.Ю. Ретеюм [17], яку він розумів як моделі хоріонів, в яких ядром можуть бути косні, органічні і живі тіла, поля, хвилі, знаки, а у відповідних умовах – ідеї, пов'язані із загальним ядром [16]. Тобто нуклеарні геосистеми – це великі тіла з довгим періодом життя, які перебувають між нижніми прошарками літосфери і верхніми прошарками стратосфери як речовинно-енергетичні аномалії значних масштабів і охоплюють своїм впливом значну кількість різнорідних тіл [15].

Таким чином давньольодовикові кари Чорногірського ландшафту функціонально належать до своєрідних нуклеарних ландшафтних регіонів. Загалом ландшафтознавство та багато інших наук часто вдаються до виділення регіонів, які мають деяке «центральне місце», що підпорядковує навколо себе інші місця. Сукупність місць, які певним чином залежать від цього центрального місця (ядра), утворює разом із ним регіон нуклеарного типу [5].

Пасовищне навантаження в межах ландшафтної висотної місцевості давньольодовиково-ерозійного субальпійського високогір'я, головним чином, сконцентроване в днищах карів та нижніх придонних частинах схилів. Внаслідок активного функціонального мас-енергетичного переносу таке навантаження надзвичайно швидко (впродовж 5–8 років) нівелюється без значних втрат для ландшафтних систем.

Висотні місцевості крутосхилого ерозійно-денудаційного лісистого середньогір'я і низькогір'я функціонально характеризуються надзвичайно складною структурною організацією. Тут також присутній парадинамічний ефект, але він розмитий значною складністю протяжних схилів і часто переривається. Нижні частини таких макросхилів характеризуються не тільки наявністю акумулятивних, а й яскраво виражених ерозійних, обвальних, осипних та інших подібних явищ. Це наслідок діяльності чисельних стрімких гірських потоків і річок. У таких умовах тут сформувався локалізований акумулятивно-ерозійний тип функціонування.

Пасовищне використання даних ландшафтних систем не здійснює значної функціональної корекції лише завдяки його слабкому прояву. Водночас в межах гірських плаїв (дороги на полонину, якими женуть отари овець) спостерігається не тільки витоптування й ущільнення ґрунту в межах самих стежок, а й значний поверхневий змив з сусідніх (прилеглих) територіальних систем, внаслідок надходження до них посиленого поверхневого стоку й відповідної акумуляції змитого матеріалу на перегінах рельєфу. Тобто, незважаючи на незначну інтенсивність пасовищного використання, в межах цих ландшафтних місцевостей спостерігається ефект відповідної антропогенної модифікованості функціональної організації складових ландшафтних утворень.

Ландшафтні місцевості терасованих днищ гірських річок характеризуються уповільненням в комплексі з вибухово-катастрофічним функціонуванням.

Уповільнення функціональних явищ забезпечує вирівняний рельєф, а також лісистість на умовно корінних ділянках і значна забудованість на похідних або антропогенно модифікованих.

Значні площі зайняті агросистемами, внаслідок городнього ведення господарювання, призводить до розпушування верхнього прошарку ґрунту і посилення процесів його змиву. Водночас посилення вирощування агрокультур стримує цей процес. Як наслідок результируючий ефект виявляється слабо ерозійним.

Вибухово-катастрофічне функціонування терасованих ділянок спричиняють періодичні паводкові явища. Відбувається підтоплення, розмивання, підрізання стінок терас за стиснутий часовий відтинок. В умовах антропогенного розпушування верхнього прошарку ґрунту, такі ділянки потерпають від інтенсивного змивання ґрунтового покриву. Тобто попри зручність терасовані ландшафтні системи потребують значних витрат на проведення відповідного їх експертного оцінювання, безперервного або періодичного (на час повеневої небезпеки) моніторингу, витрат на спорудження захисних засобів.

Таким чином функціональне модифікування натурних ландшафтів внаслідок впливу антропогенного агрочинника має чітку ландшафтно обумовлену диференційованість.

Водночас існує поняття функціонального зонування територій національних парків на основі їх природоохоронної, рекреаційної та господарсько-контрольованої діяльності.

В існуючих наукових напрацюваннях щодо проблем зонування заповідних територій [1, 3, 8] обґрунтоване виділення традиційних функціональних природоохоронних зон: заповідна зона, зона регульованої рекреації, зона стаціонарної рекреації, господарська зона.

Дамо коротку характеристику традиційного функціонального зонування території національного парку.

Заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів. На її території забороняється будь-яка господарська та

інша діяльність, що порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на природні комплекси та об'єкти.

Зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць. У цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів й екологічних стежок; забороняються суцільні рубання лісу, промислове рибальство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів.

Зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку.

Господарська зона – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська діяльність здійснюється з дотриманням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

Розподіл земель Карпатського НПП за функціональними зонами наведено у таблиці. Землі населених пунктів (6716 га), землі інших землевласників і землекористувачів (5457 га) віднесено до господарської зони. Всього земель включених в межі парку без вилучення їх у землекористувачів – 12173 га.

Таблиця – Розподіл площі Карпатського НПП за функціональними зонами

№ п/п	Назва структурних підрозділів парку (ПНДВ)	Загальна площа, га	у тому числі за функціональними зонами, га			
			заповідна	регульованої рекреації	стаціонарної рекреації	господарська
Землі, надані НПП у постійне користування						
1	Яремчанське	3075,0	234,5	2773,0	13,6	53,9
2	Ямнянське	2772,0	480,0	2084,4	7,9	199,7
3	Підліснівське	3078,0	412,4	2518,9	0,7	146,0
4	Женецьке	4017,0	1208,0	2794,4	8,9	5,7
5	Татарівське	3270,0	472,2	2720,1	8,4	69,0
6	Яблуницьке	2575,0	171,9	2258,0	19,0	126,1
7	Ворохтянське	4401,0	29,8	4222,7	16,3	132,2
8	Вороненківське	2623,0	503,2	2056,4	4,2	59,2
9	Говерлянське	5570,0	4478,7	1038,4	23,9	29,0
10	Бистрецьке	2564,0	1600,0	962,5	-	1,5
11	Високогірне	2049,0	1746,1	298,7	0,7	3,5
12	Чорногірське	2328,0	64,3	2225,6	3,0	35,1
	РАЗОМ	38322,0	11401,4	25953,1	106,6	860,9
	%	100	29,8	67,7	0,3	2,2
	Інші землекористувачі	12173	-	-	-	12173

За матеріалами КНПП

Специфіка агроавантажень і відповідно ландшафтних агросистем диференціюється й за таким функціональним поділом.

У межах заповідної функціональної зони ландшафтні агросистеми перебувають у стані регенеративного відновлення до натуральних. Стадія такого відновлення залежить від інтенсивності існуючих деградаційних явищ і від індивідуальних регенераційних властивостей систем. Найбільш повільно відновлюються системи з наявністю кошарного використання. До сьогодні ще жодна із знайдених нами таких територіальних систем повністю не регенерована.

Більш швидко відновлюються антропогенно-модифіковані й антропогенні системи з пасовищним і прогінним використанням. Тут на сьогодні спостерігається достатньо швидкі регенеративні процеси й реконструювати такого типу системи можливо лише за залишками окремих фрагментів.

Функціональна зона регульованої рекреації характеризується накладанням переважно прогінних навантажень і туристичного витоупування. Як наслідок регенеративні процеси не тільки не ефективні, вони практично відсутні й ситуація зазнає подальших деградаційних тенденцій.

Функціональні зони стаціонарної рекреації та контрольованого господарського використання характеризуються додатками (до інших типів антропогенного навантаження) різновидового агронавантаження, яке перебуває в активній стадії. Тим самим, оскільки такі навантаження складають одне з доміантних, ландшафтні системи, що перебувають в цій функціональній зоні, потребують постійного моніторингового контролю.

Висновки. Відбулась модифікація існуючих функціонально організованих ландшафтних залежностей під впливом відповідних агронавантажень, яка залежить від існуючої функціональної специфіки ландшафтних систем і від виду та інтенсивності навантаження. Ландшафтна місцевість полонинського альпійсько-субальпійського високогір'я характеризується наявністю плямистого кошарного й смугасто-стрічкового пасовищного й прохідного використання. Як наслідок відбулась модифікація в структурі парадинамічних міжсистемних зв'язків. Вони стали додатково переривчастими. Ця переривчастість обумовлюється наявністю стежок витоупування, в межах яких спостерігається прискорення або гальмування речовинно-енергетичних зв'язуючих потоків. Ландшафтна висотна місцевість давньольодовиково-ерозійного субальпійського високогір'я як своєрідний нуклеарний регіон з радіально доцентровим функціонуванням, характеризується пасовищним навантаженням сконцентрованим у днищах карів та нижніх придонних частинах схилів. Внаслідок активного функціонального мас-енергетичного переносу таке навантаження надзвичайно швидко (впродовж 5-8 років) нівелюється без значних втрат для ландшафтних систем. Висотні місцевості крутосхилого ерозійно-денудаційного лісистого середньогір'я і низькогір'я характеризуються локалізованим акумулятивно-ерозійним типом функціонування де пасовищне використання не здійснює значної функціональної корекції лише завдяки його слабкому прояву. Водночас в межах гірських плаїв спостерігається не тільки витоупування й ущільнення ґрунту в межах самих стежок, а й значний поверхневий змив з сусідніх (прилеглих) територіальних систем. Ландшафтні місцевості терасованих днищ гірських річок характеризуються уповільненим в комплексі з вибухово-катастрофічним функціонуванням, де вибухово-катастрофічне функціонування терасованих ділянок спричиняють періодичні паводкові явища. Відбувається підтоплення, розмивання, підрізання стінок терас за стиснутий часовий відтинок. В умовах антропогенного розпушування верхнього прошарку ґрунту, такі ділянки потерпають від інтенсивного змивання ґрунтового покриву.

За наявним функціональним зонуванням території КНПП відбувається диференціація й специфіка агронавантажень. У заповідній зоні ландшафтні агросистеми перебувають у стані регенеративного відновлення до натуральних; зоні регульованої рекреації - накладаються переважно прогінні навантаження і туристичне витоупування. Як наслідок регенеративні процеси не тільки не ефективні, вони практично відсутні й ситуація зазнає подальших деградаційних тенденцій. Функціональні зони стаціонарної рекреації та контрольованого господарського використання характеризуються наявністю різноманітних

агронавантажень у активній стадії, що потребує організації постійного контролю за станом цих територіальних систем.

Список літератури

1. Брусак В. Географічні дослідження природно-заповідних територій : методологія і структура / В. Брусак // Вісник Львів ун-ту. Сер. геогр. – 2006. – Вип. 33. – С. 31-42.
2. Глуховский М. З. Новые аспекты геотектоники и минералогии / М. З. Глуховский, Е. В. Павловский // Изв. АН СССР. Сер. геол. – 1982. – № 11. – С. 5-20.
3. Голубець М. А. Актуальні проблеми функціонування заповідників / Голубець М. А., Жижин М. П., Кагало О. О. // Укр. ботан. журн. – 1989. – № 4. – С. 5-15.
4. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології : підручник / М. Д. Гродзинський. – К. : Либідь, 1993. – 224 с.
5. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія. У 2-х т / М. Д. Гродзинський. – К. : ВПЦ «Київ. університет», 2005 б. – Т.2. – 503 с.
6. Дмитрук О. Ю. Ландшафтно-урбанізовані системи: конструктивно-географічні основи оптимізації та управління / О. Ю. Дмитрук. – К. : ВГЛ Обрій, 2004. – 216 с.
7. Зоненштайн Л. П. Внутриплитовый вулканизм и его значение для понимания процессов в мантии Земли / Л. П. Зоненштайн, М. И. Кузьмин // Геотектоника. – 1983. – № 1. – С. 28-45.
8. Кревер В. Г. Внутренние антропогенные воздействия на экосистемы заповедников и организация мониторинга / В. Г. Кревер // Социально-экономические и экологические аспекты совершенствования деятельности заповедников ; ЦНИЛ Главохоты РСФСР. – М. : Лесная пром., 1985. – С. 62-69.
9. Кремьянский В. И. Методологические проблемы системного подхода к информации / В. И. Кремьянский. – М. : Наука, 1977. – 288 с.
10. Мальська М. П. Просторові системи послуг (теорія, методологія, практика) : монографія / М. П. Мальська. – К. : Знання, 2009. – 363 с.
11. Мильков Ф. Н. Парагенетические ландшафтные комплексы / Ф. Н. Мильков // Науч. зап. Воронеж. отд-ния ГО СССР. – 1966. – С. 3-7.
12. Мильков Ф. Н. Физическая география : современное состояние, закономерности, проблемы / Ф. Н. Мильков. – Воронеж : изд-во ВГУ, 1981. – 400 с.
13. Петлін В. М. Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень / В. М. Петлін. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Ів. Франка, 2009. – 400 с.
14. Реймерс Н. Ф. Природопользование: Словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.
15. Ретеюм А. Ю. О факторах и формах упорядоченности пространства оболочки Земли / А. Ю. Ретеюм // Вопр. географии. – 1977. – Вып. 104. – С. 84-95.
16. Ретеюм А. Ю. Физический монизм в географии / А. Ю. Ретеюм // Вопросы географии. – 1981. – № 117. Геофизика ландшафта. – С. 11-28.
17. Ретеюм А. Ю. Нуклеарные геосистемы, их структура, организация и распространение : автореф. дисс. д-ра геогр. наук / А. Ю. Ретеюм. – М., 1986. – 38 с.
18. Сафранов Г. А. Екологічні основи природокористування / Г. А. Сафранов. – Львів : Новий світ-2000, 2006. – 248 с.
19. Сонько С. П. Територіальна організація // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / С. П. Сонько. – К. : ЦЕОІ, 2006. – Т. 1. – С. 14.
20. Швєбс Г. И. Теоретические основы эрозиоведения / Г. И. Швєбс. – К.–Одеса : Вища школа, 1981. – 224 с.
21. Швєбс Г. И. Территориальная организация землепользования и мелиорация земель / Г. И. Швєбс // Физ. география и геоморфология. – 1987. – Вып. 34. – С. 96-100.

Колодницька Р. В. Місце ландшафтних агросистем у функціональній структурі Карпатського національного природного парку. У статті розглянуті механізми формування аграрного навантаження на ландшафти Карпатського національного природного парку внаслідок кошарного використання. Обґрунтована специфіка агронавантажень за наявним функціональним зонуванням території парку. Відзначено, що відбулась модифікація існуючих функціонально організованих ландшафтних залежностей під впливом відповідних агронавантажень.

Ключові слова: ландшафтні геосистеми, ландшафтні агросистеми, функціональна структура, функціональна організація територіальних систем, пасовищне використання.

Kolodnytska R. V. Place of landscape agricultural systems in the functional structure of the Carpathian National Nature Park. In the article is considered the formation mechanisms of agrarian load on landscapes Carpathian National Nature Park as a result of the kosher use. Specificity loads on existing agricultural zoning of the park is reasonable. It

was noted that occurred a modification of existing functional dependencies landscape organized under the influence of the agricultural activity.

Keywords: landscape geographic systems and landscapes agricultural systems, functional structure, functional organization of territorial systems, pasture use.

Колодницкая Р. В. Место ландшафтных агросистем в функциональной структуре Карпатского национального природного парка. В статье рассмотрены механизмы формирования аграрной нагрузки на ландшафты Карпатского национального природного парка в результате кошерного использования. Обоснована специфика аграрной нагрузки по существующем функциональным зонированием территории парка. Отмечено, что состоялась модификация существующих функционально организованных ландшафтных зависимостей под влиянием соответствующих аграрных нагрузок.

Ключевые слова: ландшафтные геосистемы, ландшафтные агросистемы, функциональная структура, функциональная организация территориальных систем, пастбищное использование.

Надійшла до редколегії 11.03.2015

УДК 551.482.2

Бірюков О. В.

*Харківський гідрометеорологічний
технікум ОДЕКУ*

БУДОВА ТА СТІК РІЧКОВОЇ МЕРЕЖІ ПОДІЛЬСЬКОЇ ВИСОЧИНИ

Ключові слова: будова, річкові системи, ідентифікація, річковий стік

Вступ. Річкова мережа – взаємодія різних природних процесів. Більшість дослідників розділяють їх на ендегенні та екзогенні. Перші формують напрям і ухил руху, а другі встановлюють величину і режим стоку. Інтегральний показник їх взаємодії – будова річкової мережі. Гідрографічна мережа не випадкове поєднання ліній стоку, а відображення складного фізичного процесу, що відбувається на даній ділянці поверхні землі.

Дослідження Р. Е. Хортон, А. М. Бефані, М. А. Ржаніцина, І. Н. Гарцмана, Б. В. Кіндюка [1, 3, 8-10] показали, що між будовою і водністю гідрографічної мережі існує тісний взаємозв'язок, який є виразом відомого системного принципу – «структура визначає функцію». З огляду цього, одним з цікавих питань географії є дослідження закономірностей будови і функціонування річкових систем, та встановлення зв'язку між ними й характеристиками річкового стоку, зокрема середньобагаторічним, мінімальним та максимальним.

Інтерес до Подільської височини не є випадковим, оскільки в цьому регіоні достатньо інтенсивно відбуваються два процеси. З одного боку, під дією природних чинників, має місце постійне переформовування річкових структур, з іншого, територія Поділля піддалася достатньо інтенсивній господарській діяльності, оскільки на багатьох річках регіону функціонують по декілька гідротехнічних споруд.

Мета роботи – системне дослідження річкової мережі Подільської височини та визначення комплексного показника будови і водності.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі системного дослідження річкової мережі стало геоморфологічне визначення історії утворення і формування гідрографічної мережі Західної України.

Річки Подільської височини являють собою цікаве та достатньо рідкісне явище в географічній науці. Вони течуть паралельно одна одній, мають чітко виражений меридіональний напрям, послідовно впадають в р. Дністер приблизно на рівній відстані.